

اریک جی. هابسبام

ملت ها و ناسیونالیسم
پس از ۱۷۸۰
برنامه، افسانه، واقعیت

ترجمه
مهدی صابری

سرشناسه: هابسیام، اریک جی، ۲۰۱۲-۱۹۱۷ م

Hobsbawm, Eric John

عنوان و نام پدیدآور: ملت‌ها و ناسیونالیسم پس از ۱۷۸۰: برنامه، افسانه، واقعیت / اریک جی. هابسیام، ترجمه ی مهدی صابری

مشخصات نشر: تهران، نشر چرخ، ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری: ۲۶۶ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۰۵-۷۳-۴

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: Nations and nationalism since 1780: programme, myth, reality, 2nd ed [2012?]

یادداشت: کتاب حاضر نخستین بار با عنوان «ملت و ملی‌گرایی پس از ۱۷۸۰: برنامه، اسطوره، واقعیت» با ترجمه ی جمشید احمدپور توسط نیکا در سال ۱۳۸۲ منتشر شده است.

عنوان دیگر: ملت و ملی‌گرایی پس از ۱۷۸۰: برنامه، اسطوره، واقعیت

موضوع: ملی‌گرایی -- تاریخ

موضوع: Nationalism--History

شناسه ی افزوده: صابری، مهدی، ۱۳۶۲، مترجم

رده‌بندی کنگره: JC۳۱۱

رده‌بندی دیویی: ۳۲۰/۵۴

شماره ی کتاب‌شناسی ملی: ۷۶۷۳۷۲۱

رده‌بندی نشرچرخ: علوم انسانی - تاریخ

ملت‌ها و ناسیونالیسم پس از ۱۷۸۰

- برنامه، افسانه، واقعیت -

اریک جی. هابسام

ترجمه مهدی صابری

ویراستار: حسن مرتضوی

مدیر هنری: فؤاد فراهانی

همکاران آماده‌سازی: فرزانه صدیقی، فاطمه پارسائی

ناظر تولید: امیرحسین نخجوانی

چاپ: پردیس دانش

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۰، تهران

ناظر فنی چاپ: یوسف امیرکیان

حق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص نشرچرخ است.

هرگونه اقتباس و استفاده از این اثر، مشروط به دریافت اجازه‌ی کتبی ناشر است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۰۵-۷۳-۴

دفتر مرکزی نشرچشمه: تهران، خیابان کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۶۰۰ — کتابفروشی نشرچشمه‌ی کریم‌خان: تهران، خیابان کریم‌خان زند، نبش میرزای شیرازی، شماره‌ی ۱۰۷. تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶ — کتابفروشی نشرچشمه‌ی کورش: تهران، بزرگراه ستاری شمال، نبش خیابان پیامبر مرکزی، مجتمع تجاری کورش، طبقه‌ی فحم، واحد ۴. تلفن: ۴۴۹۷۱۹۸۹ — کتابفروشی نشرچشمه‌ی آرن: تهران، شهرک قدس (غرب)، بلوار فرهنگ، نرسیده به بزرگراه نیایش، خیابان حافظی، نبش خیابان فخارمقدم، مجتمع تجاری آرن، طبقه‌ی ۲. تلفن: ۷۵۹۳۵۴۵۵ — کتابفروشی نشرچشمه‌ی بابل: بابل، خیابان شریعتی، روبه‌روی شیرینی‌سرای بابل. تلفن: ۳۲۳۳۴۵۷۱ (۰۱۱) — کتابفروشی نشرچشمه‌ی کارگر: تهران، خیابان کارگر شمالی، تقاطع بزرگراه شهید گمنام، کوچه‌ی چهارم، پلاک ۲. تلفن: ۸۸۳۳۳۵۸۳ — کتابفروشی نشرچشمه‌ی جم: تهران، نیاوران، جماران، مجتمع تجاری جم‌ستتر، طبقه‌ی دوم، پلاک ۱۱. تلفن: ۲۶۴۵۰۸۷۲ — کتابفروشی نشرچشمه‌ی دلشدگان: مشهد، بلوار وکیل آباد، بین وکیل آباد هجده و بیست (بین هفت‌تیر و هنرستان)، پلاک ۳۸۶. تلفن: ۳۸۶۷۸۵۸۷ (۰۵۱) — کتابفروشی نشرچشمه‌ی رشت: رشت، خیابان معلم، میدان سرگل، ابتدای کوچه‌ی هفدهم. تلفن: ۲۱۴۹۸۴۸۹ (۰۹۰) — کتابفروشی نشرچشمه‌ی البرز: کرج، عظیمیه، بلوار شریعتی، مرکز تجاری فرهنگی مهادمال، طبقه‌ی پنجم. تلفن: ۳۵۷۷۷۵۰۱ (۰۲۶)

www.cheshmeh.ir

 cheshmehpublication

 cheshmehpublication

تلفن پخش کتاب چشمه: ۷۷۷۸۸۵۰۲

فهرست

۷

یادداشت مترجم

۹

پیش‌گفتار

۱۱

درآمد

۲۵

فصل اول: ملت، پدیده‌ای نوین: از انقلاب تا لیبرالیسم

۶۱

فصل دوم: ناسیونالیسم مردمی آغازین

۱۰۱

فصل سوم: دورِ فمّای حکومت

۱۲۴

فصل چهارم: دگرگینی ناسیونالیسم، ۱۹۱۸ - ۱۸۷۰

۱۵۷

فصل پنجم: اوج ناسیونالیسم، ۱۹۵۰ - ۱۹۱۸

۱۹۳

فصل ششم: ناسیونالیسم در اواخر سده‌ی بیستم

۲۲۷

یادداشت‌ها

۲۵۷

نمایه

یادداشت مترجم

ملت‌ها و ناسیونالیسم مبتنی بر درس گفتارهایی است که اریک هابسبام در ۱۹۸۵ ارائه کرد. تاریخ پیش گفتار نشان می‌دهد متن اولیه‌ی کتاب چهار سال بعد آماده و نخستین ویراست کتاب یک سال پس از آن، در ۱۹۹۰، منتشر شد. هنگام ارائه‌ی درس گفتارها، میخائیل گورباچف تازه به قدرت رسیده بود و دم از اصلاح برخی رویه‌ها می‌زد. هنگام چاپ ویراست اول، ترک‌های دیوار برلین دهان باز کرده بود و نشانه‌های ضعف و فتور جدی در اتحاد شوروی بیش از پیش نمایان می‌شد. دو سال پس از آن، در ۱۹۹۲، ویراست دوم منتشر شد. حال دیگر نه نشانی از بلوک شرق بود و نه دیوار برلین. چندین «دولت - ملت» جدید با ادعاهایی ملی سر برآورده بودند و آتش درگیری‌های قومی - فرقه‌ای در اغلب آن‌ها زیر خاکستر بقایای رژیم‌های پیشین فاصله‌ای با زیانه کشیدن نداشت. در چنین شرایطی بود که هابسبام جمع‌بندی نهایی‌اش از بررسی تاریخ دوست‌ساله‌ی «ملت» و «ناسیونالیسم» را ارائه کرد. سخن پایانی وی، از جمله، این بود که با همه‌ی افت‌وخیزها و نمودها ناسیونالیسم دیگر برنامه‌ای جهانی نیست و دوران اوجش به سر رسیده است.

اما امروز بیست و هشت سال از انتشار ویراست نهایی کتاب گذشته است. از آن روز تعارض‌ها و جنگ‌های فرقه‌ای متعددی نه فقط در اروپای شرقی که در بسیاری دیگر از نقاط جهان رخ داده است؛ «دولت - ملت»‌های جدیدی شکل گرفته‌اند و البته، این بار هم‌ساز با واکاوی هابسبام، بیگانه‌هراسی در چهار گوشه‌ی جهان ابعادی فاجعه‌بار گرفته است؛ در بسیاری کشورها پوپولیسم راست با لفاظی‌های ناسیونالیستی، و اغلب آشکارا نژادپرستانه - بیگانه‌ستیزانه، دولت را به دست گرفته یا به پارلمان راه یافته است، این لفاظی‌ها در جاهایی پشت گفتمان «امنیت ملی» سنگر گرفته و دست‌اندرکار توجیه وضع موجود است؛ برای نخستین بار یکی از اعضای اصلی اتحادیه‌ی اروپا از این پیمان سیاسی - اقتصادی خارج شد؛ و ایالات متحد، رهبر «نظم» جهانی پس از ۱۹۴۵، در زمان ریاست جمهوری ترامپ یک‌به‌یک سازمان‌ها و پیمان‌های بین‌المللی را ترک کرد. چنین به نظر می‌آید که ناسیونالیسم بار دیگر با قدرت به صحنه آمده است. با این اوصاف آیا می‌توان با آن بخش از نتیجه‌گیری هابسبام موافق بود؟ شاید لازم باشد برای پاسخی دقیق چنده‌سالی صبر پیشه کنیم. اما هر پاسخی که به پرسش بالا بدهیم، بررسی استادانه‌ی هابسبام از تاریخ، بن‌مایه و ابعاد ناسیونالیسم همچنان درخشان و کم‌نظیر است.

آذرماه ۱۳۹۹

پیش‌گفتار

کتاب پیش‌رو مبتنی بر سخن‌رانی‌هایی است در قالب برنامه‌ی وایلز^۱ که افتخار داشتم در مه ۱۹۸۵ در دانشگاه کویینز به‌عنوان ایراد کنم. مکان ارائه کاملاً درخور موضوع بود. مضامین نسبتاً فشرده‌ی این چهار سخن‌رانی، که هیئت برگزاری میهمان را ملزم به حرکت در آن چارچوب می‌کند، برای تسهیل بحث بسط داده شده است. کتاب حاضر شامل پنج فصل با حجم متفاوت، مقدمه و کمی تأملات پایانی است. دست‌نوشته نیز بازبینی شده است، بخشی برای لحاظ کردن برخی مطالب جدیدتر، اما بخش عمده‌ای از این بازبینی‌ها حاصل بحث با گروه متخصصان مدعو بود؛ بحث‌هایی که یکی از جذابیت‌های اصلی برنامه‌ی وایلز برای میهمانان خوش‌اقبال است که قرار است سخن‌رانی کنند. از تمامی برگزارکنندگان این سخن‌رانی‌ها و حاضران در بحث‌ها سپاس گزارم، به‌ویژه از پری اندرسون، جان برویلی،

۱. Wiles Lectures؛ سخن‌رانی‌هایی که از سال ۱۹۵۳ هر ساله در دانشگاه کویینز پیرامون موضوعاتی درباره‌ی تاریخ و تاریخ‌نگاری برگزار می‌شود. حامی مالی این برنامه صندوقی است که آستین بوید به یاد پدرش، توماس اس. وایلز، تأسیس کرد.

جودیت براون، رونان فایننگ، میروسلاو هروخ، ویکتور کی یرنان، جو لی، شولا مارکس، ترنس رنجر و گوران تربورن، برای نقدها و تشویق‌ها و به‌ویژه برای این که مرا به تأمل بیش‌تر پیرامون ناسیونالیسم غیراروپایی واداشتند. با این حال، من عمدتاً بر سده‌ی نوزدهم و اوایل سده‌ی بیستم متمرکز شده‌ام که ناسیونالیسم بیش‌تر اروپامدارانه یا تا حدی معطوف به مناطق «توسعه‌یافته» است. مدت‌هاست درباره‌ی ملت‌ها و ناسیونالیسم می‌گویم و می‌پرسم، از همین رو بسیاری به من ایده و اطلاعات داده‌اند یا کتاب‌هایی معرفی کرده‌اند که جز این راهی برای اطلاع از آن‌ها نداشتم. برای آن که در حق کسی بی‌انصافی نکرده باشم فقط از کوماری جایاواردن و دیگر پژوهشگران جنوب آسیا در مؤسسه‌ی جهانی پژوهش اقتصاد توسعه در هلستنکی یاد می‌کنم، و همکاران و دانشجویانم در مدرسه‌ی جدید پژوهش‌های اجتماعی در نیویورک که برخی از مطالب این کتاب را نیز با آن‌ها به بحث گذاشتم. بسیاری از پژوهش‌های مرتبط با این کتاب با فرصت مطالعاتی لورهولم میسر شد، و باید قدردانی‌ام را از مساعدت سخاوتمندانه‌ی صندوق لورهولم ابراز کنم.

«مسئله‌ی ملی» موضوعی بی‌اندازه جنجالی است. قصدم این نبوده که از جاروجنجال آن بکاهم. با این حال، این سخن‌رانی‌ها تلاشی برای فهم این پدیده‌ی تاریخی بوده است و امیدوارم در قالب چاپی مطالعات در این زمینه را به پیش ببرند.

لندن، ۱۹۸۹

فصل آخر بسط یافته و بخش زیادی از آن بازنویسی شده است تا رخدادهای پس از ویراست اول را لحاظ کند.

لندن، مارس ۱۹۹۲